

Recenzija knjige "Bolest i povijest" (Book Review of "Disease and History")

Stella Fatović-Ferenčić

HAZU-Odsjek za povijest medicinskih znanosti

U biblijskoj Prvoj knjizi o Samuelu napisana je priča o ljudima i ratovima, jedna od mnogih kakve je zabilježila povijest. No, njena se suština ne sastoji u klasičnoj fabuli o bitkama, već u naglasku na bolest, po svoj prilici kugu, izašlu iz izraelskog svetog Kovčega saveza, da bi, ne pitajući tko su Izraelci a tko Filistejci, porazila obje strane svojim oružjem. Jedna je to od mnogih priča iznijetih u knjizi F.F. Cartwrighta i M. Biddissa: Bolest i Povijest izašloj u hrvatskom prijevodu u izdanju izdavačke kuće Ljevak 2006. godine. U deset poglavlja (Bolesti Starog svijeta, Crna smrt, Misterij sifilisa, Velike boginje ili osvojeni osvajač, General Napoleon i general tifus, Kolera i sanitarna reforma, Džin, gripa i tuberkuloza, Komarci, muhe, putovanja i istraživanja, Kraljica Viktorija i pad ruske monarhije, Masovna histerija i sugestija) uz Zaključak, Dodatnu literaturu i Kazalo na ukupno 270 stranica teksta, opisan je perom jednog liječnika i jednog povjesničara, utjecaj bolesti na tijek povijesti, ljude i demografiju. Ukoraknuvši u žižu događanja, bolest kao glavni lik ove knjige, nadmoćnim potezom mijenja, već zacrtan povijesni scenario, skrećući ga prema potpuno neočekivanom raspletu događaja.

Najglasovitija po svojoj pogubnosti tijekom Staroga i Srednjeg vijeka bila je nedvojbeno kuga. Vrhunac njene razorne moći, dobro fiksiran u kolektivnoj memoriji o Crnoj smrti koja je izbila 1348., detaljno je opisan u prva dva poglavlja ove knjige. Izašao je tako na vidjelo smrtonosni pohod ove bolesti koja je slabila moć drevne Atene i Rima, a oslabljenom feudalnom sustavu Egleske zadala konačni udarac. S druge strane, institucija je karantene, kao originalna izmišljotina dubrovačkih trgovaca nakon naleta epidemije Crne smrti, postala višestruko primjenjivanom slamkom spasa diljem Europe sve do otkrića specifične terapije u prvoj polovici 20. stoljeća.

Sifilis je tijekom 16. stoljeća odredio tijek vladavine Ivana Groznog, a vjerojatno i Henrika VIII, dok su se velike boginje pokazale izvrsnim saveznikom Cortesovoj vojni protiv Azteka, oblikujući u očima lokalnog stanovništva, konkviskadore u nadnaravne bogove, kojima se svako opiranje činilo potpuno beznačajnim. Boginje su, tako, silinom svoje kliničke slike i fatalnošću ishoda promijenile tijek povijesti, omogućivši šačici Španjolaca da s lakoćom pokore čitav meksički narod.

Kada se na pozornici pojavljuje nevidljiv protivnik – bolest, neosjetljiv na ratnu strategiju i politiku ili na ustaljeni tijek povijesti, on ne bira stalež, sredstvo ni okolnosti, što je vidljivo i u sadržaju poglavlja o tifusu koji je onemoćao Napoleonomov vojsku za vrijeme napada na Rusiju. S druge strane, bolest se pokazala i jednim od izravnih povoda promišljanju i provedbi sanitarnih reformi. Poglavlja koja se odnose na epidemiju kolere, malarije i tuberkuloze to jasno dokumentiraju.

Uz prikaz bolesti kao sile koja mijenja tijek povijesti, u ovoj knjizi nije propušteno njeno sagledavanje kao dinamičnog spoznajnog područja. Zarazne bolesti su, u tom smislu opisane kao mijenama podložni modeli koji zrcale višestruki obrat paradigme. Isprijava shvaćene u kontekstu mijazmatičke doktrine, tijekom 16. stoljeća osobito pojavnošću sifilisa, one postaju polazištem u oblikovanju teorije zaraznih klica. Zaslugom Pasteura i Kocha, suočavaju istraživače s posve novim krajolikom do tada neshvaćenog svijeta mikroorganizama, udarajući temelj jednom od najoptimističnijih razdoblja u povijesti medicine – razdoblju bakteriološke ere.

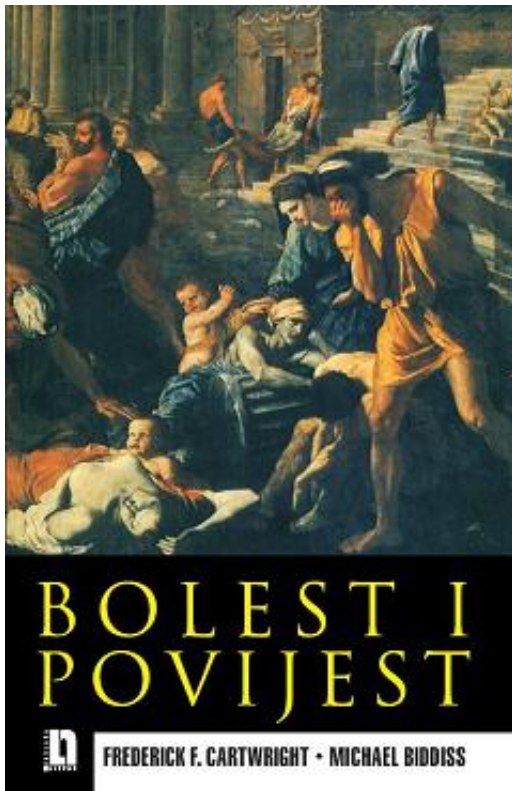
Veći dio ove knjige posvećen zaraznim bolestima, no nisu izostavljene ni one nasljedne, genetskog podrijetla. Hemofilija je tako žestoko determinirala predstavnike kraljevske loze, dokumentirajući na primjeru kraljice Viktorije i padu ruske monarhije, posljedice vjenčanja bliskih rođaka.

Slijed poglavlja ujedno prati i slijed dominacije pojedinih bolesti tijekom povijesti. U ranijim epohama u dovid pozornosti ulaze uglavnom epidemije zaraznih bolesti, dok se tijekom 20. stoljeća uz izazove poput Španjolske gripe, AIDS-a i ptičje gripe opisuju još i masovne histerije, te genetske i jatrogene.

Premda primarno promatrana kao intervencija u pojedina povijesna događanja, bolest u ovoj knjizi, nije lišena priče o vlastitoj povijesti, vlastitom spoznajnom slijedu percepcije, te o otkriću etiologije, prevencije i terapije.

Time je razumljivim i jasnim jezikom u dobrom prijevodu, hrvatskom čitateljstvu prikazana zanimljiva i vrijedna knjiga. Svako njeno poglavlje mali je priručnik nosološke stvarnosti i razvoja

percepcije bolesti kao specifičnog fenomena i znakovitog povijesnog i civilizacijskog čimbenika. U tom smislu ova knjiga dobrodošao je, zanimljiv i koristan sadržaj koji preporučujem studentima, povjesničarima, specijalizantima medicine i liječnicima, no jednako tako i široj čitalačkoj publici.

Naslov: F.F. Cartwright, M Biddiss: Bolest i Povijest ; Zagreb 2006., 270 stranica

Biblioteka: Kultura i civilizacija

Izdavač: Naklada Ljevak (direktor: Zdenko Ljevak)

Urednik: Kristijan Vujičić

Prijevod i kazalo: Lucija Horvat

Lektura: Ana Brnardić

Stručna redakcija: Stella Fatović-Ferenčić

ISBN: 953-178-803-0

Kontakt adresa:

Stella Fatović-Ferenčić

HAZU-Odsjek za povijest medicinskih znanosti

Gundulićeva 24

10000 Zagreb